

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

โครงสร้างประชากรของประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุเช่นเดียวกับประเทศต่างๆ ทั่วโลกประชากรผู้สูงอายุไทยเพิ่มในอัตราที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ที่ผ่านมาผู้สูงอายุไทยเพิ่มจากร้อยละ 5.0 ในปี พ.ศ. 2493 เป็นร้อยละ 10.1 ในปี พ.ศ. 2543 เป็นการเพิ่มขึ้นถึง 2 เท่า ในปี พ.ศ. 2552 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ระบุว่าประชากรไทย 63.4 ล้านคนเป็นประชากรสูงอายุประมาณ 7.2 ล้านคน หรือร้อยละ 11.3 ของประชากรทั้งประเทศและประมาณการว่าใน พ.ศ. 2558 จะมีสัดส่วนผู้สูงอายुर้อยละ 15.6 พ.ศ. 2568 มีร้อยละ 21.5 และ พ.ศ. 2576 มีร้อยละ 25 (ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, 2551)

หลายประเทศที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุได้วางนโยบายสำคัญเพื่อดูแลผู้สูงอายุรวมทั้งการส่งเสริมการให้บริการด้านการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์อันมีส่วนลดโรคสมองเสื่อมและภาวะโรคซึมเศร้า ทั้งนี้กิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุดังกล่าวมีหลายประเภท หนึ่งในกิจกรรมเหล่านี้ได้แก่การเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต (ศิริวรรณ อนันต์โท, 2552)

อินเทอร์เน็ตเกิดจากการผสมผสานของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ที่มีรากฐานอยู่บนการเก็บและประมวลผลโดยใช้ไมโครอิเล็กทรอนิกส์ (Chip) และเทคโนโลยีโทรคมนาคมที่ติดต่อสื่อสารทั้งไกลและใกล้ได้ โดยใช้สายและไม่ใช้สาย ผลของการที่ผสมผสานเทคโนโลยีทั้งสองนี้เข้าด้วยกันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบเดิมของการแบ่งขอบเขตของเทคโนโลยีการสื่อสาร เนื่องจากสื่อส่วนตัว เช่น กล้องถ่ายรูป เครื่องเล่นวีดีโอ สามารถเข้ามาต่อเข้ากับเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งเชื่อมกับโครงข่ายโทรคมนาคมและสามารถส่งสัญญาณข้อมูลออกไปในวงกว้างได้ (ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, 2551)

ประเทศในเอเชียเช่นประเทศญี่ปุ่นมีผลการสำรวจพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ต

ดำเนินการโดยบริษัทวิจัยตลาดนิคเคอิเริร์ช (Nikkei Research) พบว่าจำนวนชั่วโมงออนไลน์โดยเฉลี่ยของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตชาวญี่ปุ่นกลุ่มอายุ 50 ถึง 69 ปีคือ 2.4 ชั่วโมงต่อวันใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ย

ของผู้ใช้รวมทุกกลุ่มอายุ 2.5 ชั่วโมงต่อวันการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นทั้งหญิงและชาย ส่วนใหญ่เน้นไปที่การอ่านข่าว นอกจากนี้จะเป็นการเรียกดูเส้นทางแผนที่ข้อมูลตารางรถไฟ บทความแนะนำร้านอาหาร และใช้บริการจองห้องพักโรงแรมตั๋วเครื่องบินและรถไฟ การสำรวจยังพบว่านักท่องเที่ยวผู้ใหญ่ที่เป็นผู้หญิงชื่นชอบบทความบนอินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับไลฟ์สไตล์และเทรนด์ฮิตใหม่ๆ ไม่แพ้วัยรุ่น ทั้งเทรนด์แต่งตัว แต่งหน้าและการครัวอย่างไรก็ตาม สิ่งที่แตกต่างกันระหว่างนักท่องเที่ยวสูงอายุและวัยรุ่นชาวญี่ปุ่นมี 2 เรื่องหนึ่งคือความสนใจในบล็อก (blog) พื้นที่สำหรับบทความอิสระบนโลกออนไลน์และการสังสรรค์ในชุมชนคนออนไลน์โดยผู้สูงอายุนั้นให้ความสนใจเรื่องดังกล่าวน้อยกว่าสองคือความสนใจในการซื้อสินค้าออนไลน์ผู้สูงอายุจะระมัดระวังการประมูลออนไลน์มากกว่า และจะซื้อสินค้าไฮเทคคอนเทนท์เพลงและมัลติมีเดียทั้งหลายผ่านเว็บไซต์น้อยกว่าวัยรุ่นการสำรวจนี้ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตเป็นหลักไม่มีการให้รายละเอียดขนาดกลุ่มตัวอย่างหรือตัวเลขสัดส่วนผู้ใช้งานสูงอายุเมื่อเทียบกับตลาดรวมประเทศญี่ปุ่นแต่อย่างใด โดยการสำรวจพบว่า 41.1 เปอร์เซ็นต์ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสูงอายุนั้นมีแผนที่จะใช้เวลาออนไลน์ให้มากขึ้นในอนาคต(ผู้จัดการออนไลน์,2552)

มีหลายประเทศที่ให้ความสำคัญและได้มีความพยายามส่งเสริมให้ผู้สูงอายุนำเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น ประเทศเกาหลีใต้กระทรวงสารสนเทศและการสื่อสารของเกาหลีใต้ (Ministry of Information and Communication : MIC) จัดโครงการการศึกษาไอซีทีสำหรับผู้สูงอายุ (ICT Education for the Elderly) โดยร่วมกับสถาบันส่งเสริมการใช้ไอซีทีของเกาหลี (Korea Agency for Digital Opportunity and Promotion : KADO) และขอความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน วิทยาลัย ศูนย์สวัสดิการสังคมและศูนย์สวัสดิการผู้ที่อยู่ในวัยเกษียณ เพื่ออบรมทักษะไอซีทีแก่ผู้สูงอายุที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป เป็นเวลา 20-30 ชั่วโมง (เกรียงศักดิ์เจริญวงศ์ศักดิ์, 2551)

สำหรับในประเทศไทย จากการสำรวจพบว่า จำนวนของผู้สูงอายุที่ใช้อินเทอร์เน็ตยังมีจำนวนที่น้อยมาก ทั้งนี้พิจารณาได้จากรายงานสำรวจการมี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2551 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551)พบว่า ประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 7,244,133 คนมีผู้ใช้คอมพิวเตอร์ 106,972 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5 มีใช้อินเทอร์เน็ต 60,283 คน คิดเป็นร้อยละ 0.8 แสดงให้เห็นว่ายังมีประชากรกลุ่มผู้สูงอายุ

จำนวนมากที่ควรได้รับโอกาสในการเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเพื่อเปิดโลกการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

แม้ผลการสำรวจดังกล่าวจะพบว่าผู้สูงอายุที่ใช้อินเทอร์เน็ตในจำนวนที่ค่อนข้างน้อย แต่จากงานวิจัยเรื่อง "สื่ออินเทอร์เน็ตกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ" ของ จันทนา ทองประยูร(2552) ได้อ้างถึงผลการสำรวจในต่างประเทศพบว่าผู้สูงอายุพร้อมเรียนรู้เกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นถ้ามีการเรียนการสอนในสถานที่ที่ผู้สูงอายุสามารถเดินทางได้สะดวกคั้งนั้นรัฐบาลควรเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนการใช้อินเทอร์เน็ตในผู้สูงอายุโดยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในระดับประเทศที่สามารถให้การใช้อินเทอร์เน็ตเป็นไปอย่างแพร่หลายเข้าถึงได้ง่ายและใช้ได้สะดวกที่สุด(จันทนา ทองประยูร, 2552)

จากการศึกษาของ จันทนา ทองประยูร(2552) ซึ่งศึกษาวิจัยเรื่อง "สื่ออินเทอร์เน็ตกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ"พบว่าอินเทอร์เน็ตช่วยกระตุ้นวงจรการทำงานของระบบประสาทในสมองของผู้ที่อยู่ในวัยกลางคนจนถึงในผู้สูงอายุรวมทั้งกระตุ้นการทำงานของสมองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจและการใช้ตรรกะที่ซับซ้อนสมองที่ควบคุมการทำงานด้านภาษาการอ่านความจำและการมองเห็นผลดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนขึ้นในกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่มีความชำนาญซึ่งการกระตุ้นของวงจรในระบบประสาทนี้จะไม่พบจากการอ่านหนังสือเท่านั้นผลนี้ชี้ให้เห็นว่าสมองของมนุษย์ยังสามารถพัฒนาได้แม้จะมีอายุมากในขณะที่ใช้อินเทอร์เน็ตสมองของผู้ใช้ต้องทำงานอย่างต่อเนื่องคิดถึงการใช้ข้อมูลที่สืบค้นนอกจากนี้ผลวิจัยยังพบว่าผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจะได้รับการกระตุ้นการพัฒนาทางจิตช่วยลดระดับความเหงาความหุดหู่การซึมเศร้าการนอนไม่หลับและความจำเสื่อมในผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ยังพบด้วยว่าอินเทอร์เน็ตมีบทบาทสำคัญช่วยพัฒนาทักษะแก่ผู้สูงอายุในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตด้วยการสืบค้นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตต่อการดูแลตนเองและดูแลสุขภาพต่อการแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดอุปสรรคและอื่นๆการเรียนรู้แนวทางแก้ไขปัญหของผู้สูงอายุอาจเรียนรู้จากปัญหาของผู้อื่นแล้วนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของตนเองนอกจากนี้อินเทอร์เน็ตยังมีบทบาทช่วยเพิ่มทักษะการสื่อสารแก่ผู้สูงอายุทั้งในการสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารกับกลุ่มคนหรือเครือข่ายผ่านกระดานสนทนาหรือห้องสนทนาในเว็บอินเทอร์เน็ตจึงช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตในระดับต่างๆทั้งในระดับครอบครัวระดับกลุ่มระดับชุมชนจนถึงระดับสังคมและระดับโลกได้โดยไม่มีอุปสรรคด้านพื้นที่ระยะทางหรือเวลา

อินเทอร์เน็ตยังมีบทบาทช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาสติปัญญาช่วยให้สามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และเป็นอิสระในบั้นปลายของชีวิตสามารถพึ่งตนเองได้มากที่สุดอีกทั้งช่วยให้ผู้สูงอายุรู้เท่าทัน บริบทแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนไปในสังคมและในโลกสามารถใช้ชีวิตอย่างสมดุลและเป็นสุขยิ่งขึ้น ทั้งทางกายภาพทางจิตใจและทางสังคม

ด้วยเหตุนี้ ผู้สูงอายุจำนวนมากในโลกตะวันตกซึ่งมีศักยภาพในการเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ต จึงเริ่มมีการใช้อินเทอร์เน็ตมากขึ้น เช่น ผู้เกษียณอายุในสหราชอาณาจักร มีการใช้อินเทอร์เน็ตแทนงานอดิเรกที่เคยทำเช่นการถักนิตติ้งหรือการเล่นโบว์ลิ่ง เป็นต้น (จันทนา ทองประยูร, 2552)

สำหรับปัญหาในการเข้าถึงการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้น ศิริวรรณ อนันต์โท(2552) ได้เสนอไว้ในบทความเรื่อง "ช่องว่างทางดิจิทัลในการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ" โดยกล่าวถึงปัญหา “ช่องว่างทางดิจิทัล” ของผู้สูงอายุในปัจจุบัน ว่าไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเข้าถึงเทคโนโลยีเป็นหลัก แต่เป็นการขาดความรู้ในการใช้คอมพิวเตอร์และกระบวนการตัดสินใจใช้ เหตุผลในการใช้มากกว่า ดังนั้นแม้ในปัจจุบันจะได้มีการจัดโครงการต่างๆ เพื่อผู้สูงอายุให้เข้าถึง อินเทอร์เน็ตมากขึ้นแต่ก็ยังขาดการตระหนักถึงการรับรู้และกระบวนการตัดสินใจ ดังนั้น การศึกษา การรับรู้การเปิดรับการใช้ประโยชน์จากสื่ออินเทอร์เน็ต ความพึงพอใจที่ทำให้ผู้สูงอายุเข้ามาใช้สื่อ อินเทอร์เน็ต จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยมากขึ้นเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ ในการวางแผนต่อไป

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาถึงการเปิดรับอินเทอร์เน็ต การใช้ประโยชน์จาก อินเทอร์เน็ต ความพึงพอใจที่ทำให้ผู้สูงอายุเข้ามาใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุโดยศึกษาพฤติกรรม การเปิดรับอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุความพึงพอใจที่มีต่อการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ ศึกษาถึง การใช้ประโยชน์จากการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ และศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการใช้ อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ ทั้งนี้เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อรองรับผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษาถึงการใช้ประโยชน์จากการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ
4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ

สมมติฐานการศึกษา

1. พฤติกรรมการเปิดรับอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ เปิดรับตามความสนใจของตนเอง
2. ผู้สูงอายุใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตเพื่อการแสวงหาความรู้ มากกว่าประโยชน์ด้านอื่นๆ
3. ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในการใช้อินเทอร์เน็ตระดับสูง
4. ผู้สูงอายุไม่ประสบปัญหาในการใช้อินเทอร์เน็ตในด้านเทคนิค

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทยปี 2550 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551) มีผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 48,842 คนกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุที่มีการใช้อินเทอร์เน็ต

ขอบเขตเนื้อหา

1. ศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุในด้าน ความถี่ในการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ ระยะเวลาการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ ลักษณะการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ ความตั้งใจการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ และ โอกาสในการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ
2. ศึกษาประโยชน์ของการที่ผู้สูงอายุได้นำความรู้ที่ได้จากการใช้อินเทอร์เน็ตไปใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ ได้แก่ ใช้เพื่อแสวงหาข่าวสาร ใช้เพื่อแสวงหาความรู้ ใช้เพื่อแสวงหาความบันเทิง ใช้เพื่อเหตุผลทางธุรกิจ
3. ศึกษาความรู้สึกรู้สึกพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่ออินเทอร์เน็ตในด้านกิจกรรมการใช้รูปแบบต่างๆ ลักษณะของเครื่องมือในการเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ต

4. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ โดยศึกษาจาก พฤติกรรมการเปิดรับอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ ประโยชน์ในการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ ความรู้สึกถึงพอใจต่ออินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ และ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. เพื่อให้ทราบปัจจัยเบื้องต้นที่เป็นเหตุจูงใจให้ผู้สูงอายุใช้อินเทอร์เน็ต เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ
2. เพื่อให้ทราบปัญหาและอุปสรรคที่เป็นสาเหตุทำให้ผู้สูงอายุไม่ใช้อินเทอร์เน็ต ทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้รับข้อมูลที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
3. เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำผลการศึกษาไปวางแผนนำอินเทอร์เน็ตเข้าสู่ชุมชนผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนต่อไป

นิยามศัพท์

ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

พฤติกรรมการเปิดรับ หมายถึง การเลือกรับรู้สื่ออินเทอร์เน็ต ครอบคลุมอิทธิพลที่เกิดจากแรงผลักดันหรือแรงจูงใจ ประสบการณ์เดิม สภาพแวดล้อม และสภาพจิตใจและอารมณ์ที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล

อินเทอร์เน็ต หมายถึง เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ที่มีรากฐานอยู่บนการเก็บและประมวลผลโดยใช้ไมโครอิเล็กทรอนิกส์ ผสมผสานกับเทคโนโลยีโทรคมนาคมที่ติดต่อสื่อสารทั้งใกล้และไกลได้ โดยใช้สายและไม่ใช้สาย

การเปิดรับอินเทอร์เน็ต หมายถึง การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อเป็นช่องทางหนึ่งในการสื่อสารของผู้สูงอายุ ได้แก่ ความถนัดในการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ ระยะเวลาการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ ลักษณะการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ ความตั้งใจการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ และโอกาสในการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ

การใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุได้นำความรู้ที่ได้จากการใช้อินเทอร์เน็ตไปใช้ประโยชน์ด้านข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิง และ ประชาสัมพันธ์

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของกลุ่มผู้สูงอายุที่มีต่อสื่ออินเทอร์เน็ตในด้านข่าวสาร
ความรู้ ความบันเทิง และ ประชาสัมพันธ์

การเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ต หมายถึง ความสามารถในการใช้เครื่องมือ ซึ่งเชื่อมกับเครือข่าย
อินเทอร์เน็ต

ปัญหาและอุปสรรค หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้การใช้อินเทอร์เน็ตเป็นไปด้วยความไม่ราบรื่น
ประกอบไปด้วย ปัญหาด้านเทคนิค ด้านเนื้อหาข่าวสาร ด้านความบันเทิง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved